

2013.El.II.JGY.1.1-2.

**A „Határozatszerkesztés” vizsgálatának tárgykörében
felállított joggyakorlat-elemző csoport**

összefoglaló véleménye

Előzmények

A Kúria elnöke 2013. január 17-én a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.) 29.§ (1) bekezdése alapján a „Határozatszerkesztés” tárgykör vizsgálatára joggyakorlat-elemző csoportot hozott létre. A csoport vezetésével dr. Orosz Árpád kúriai tanácselnököt bízta meg, míg társvezetőjének (opponens) Dr. Balogh Zsolt dékánhelyettes tanszékvezető egyetemi docenst (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar) kérte fel.

A csoport kúriai bíró tagjaként kijelölte:

- Dr. Kozma György kúriai tanácselnököt (Közigazgatási-Munkaügyi Kollégium)
- Dr. Mészáros Máttyás kúriai tanácselnököt (Polgári Kollégium)
- Dr. Sperka Kálmán kúriai tanácselnököt (Közigazgatási-Munkaügyi Kollégium)
- Dr. Marosi Ildikó kúriai bírót (Közigazgatási-Munkaügyi Kollégium)
- Dr. Kovács Ákos kúriai bírót (Közigazgatási-Munkaügyi Kollégium)
- Dr. Varga Zoltán kúriai bírót (Büntető Kollégium)

A csoport vezetőjének javaslatára a Bszi. 29.§ (2) bekezdése alapján a csoport munkájába bevonta:

- Dr. Solt Pált, a Legfelsőbb Bíróság volt elnökét,
- Dr. Horváth Ibolya nyugalmazott kúriai bírót,
- Dr. Kemenes István kollégiumvezetőt (Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégium)
- professzor Dr. Balázs Géza tanszékvezető egyetemi tanárt (ELTE Bölcsészettudományi Kar)
- professzor Dr. Szabó Miklós tanszékvezető egyetemi tanárt (Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar)
- Kovács Krisztina vezető dramaturgot (Vígyszínház)
- Dr. Zódi Zsolt tudományos munkatársat (MTA Társadalomkutató Központ Jogtudományi Intézet).

A joggyakorlat-elemző csoport személyi összetétele révén a munka során adott volt a biztos jogi tudás, a több évtizedes bírói gyakorlat és a nemzetközi gyakorlat ismerete, a modern nyelvészet gyakorlati és tudományos ismerete, valamint alapos jogi-informatikai tudás. Ez az összetétel lehetőséget adott arra, hogy a kutatómunka egyes fázisai után olyan résztanulmányokon alapuló összefoglaló vélemény kerüljön megfogalmazásra, amely a jelenlegi gyakorlat elemző értékelése mellett javaslatokat tartalmaz a határozatszerkesztés formai és tartalmi követelményeire, valamint módszertanára vonatkozóan.

A csoport munkájának sajátossága, hogy az elnevezéséből adódó tárgykör érinti a Kúria mindhárom kollégiumának és valamennyi szakágának tevékenységét. Ilyen tartalmú kutatómunka magyar bíróságokon eddig nem folyt, ezért előre látható volt, hogy a vizsgálat megalapozottsága érdekében a kúriai határozatok elemzését is szükséges megbontani aszerint, hogy azok a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) vagy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) hatálya alá tartoznak-e. A joggyakorlat elemző csoport azt tűzte ki elsődleges céljául, hogy a Közigazgatási-Munkaügyi Kollégium, valamint a Polgári Kollégium üléseire egy olyan jelentést készít, amely a Pp. hatálya alá tartozó határozatokra nézve – egyelőre a közigazgatási és a polgári szakágban - javaslatot tesz a szerkesztés elvének egységesítésére. Az itt megfogalmazottak kiindulópontjai lehetnek a munkaügyi szakág sajátosságaira tekintettel kialakítandó javaslatoknak. Egy újabb lépésben pedig szükségképpen le kell folytatni ezt az elemző munkát a Be. hatálya alá tartozó határozatok körében is.

A csoporton belül három munkacsoport alakult: 1. nyelvészeti, 2. informatikai és 3. jogösszehasonlító munkacsoport.

A joggyakorlat-elemző munkacsoport figyelemmel volt a külső szakértők által felhasznált szakirodalom mellett Juhász László (Dr. Juhász László: Határozatszerkesztés a polgári eljárásokban, OITH Magyar Bíróképző Akadémia, Budapest, 2009.) munkájára, dr. Molnár Ambrus kúriai tanácselnök által készített, és a Polgári Kollégium Tanácselnöki Értekezletén (2012. november 4.) megtárgyalt helyzetértékelésre, a későbbiekben pedig a Kúria Középtávú Intézményi Stratégiájára (2013. szeptember 16.).¹

A joggyakorlat-elemzés célja

Az igazságszolgáltatással szembeni elsődleges elvárások hosszú évek óta hazai és nemzetközi szinten is azonosak, mégpedig, hogy a bíróságok a döntéseiket egységes jogalkalmazási gyakorlatot folytatva, ésszerű időn belül hozzák meg, függetlenül attól, hogy milyen szintű bíróságon folyik az eljárás. E követelménynek való megfelelés vagy meg nem felelés alapvetően befolyásolja a bíróságokkal szemben kialakult közvélekedést, az igazságszolgáltatás iránti bizalom erősödését vagy gyengülését. A hivatkozott megállapítás is mutatja, hogy az elmúlt időszak igazságszolgáltatást érintő legfontosabb átalakításait alapvetően az a szándék vezérli, hogy a bírósági szervezet – a bírói függetlenség tiszteletben tartása mellett – képes legyen megfelelni az egységes jogalkalmazás iránti társadalmi elvárásnak. A jogalkotó e szándék mellett kinyilvánította továbbá azt is, hogy rövid időn belüli eredmények elérése a cél, amelynek megvalósításában a Kúriának kiemelt szerepe van. Ennek érdekében a legfőbb bírói fórum hatásköre bővült: a jogegység biztosításáért való felelősség körében elemzést folytat a jogerősen befejezett ügyekben, az elemzés keretében pedig feltárja és vizsgálja a bíróságok ítélkezési gyakorlatát.

A Kúriának tehát kiemelt feladatává vált a bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása, amelyet részben a joggyakorlat-elemző csoportokon keresztül teljesít. E csoportok feladata az ítélkezési gyakorlat – évente meghatározott tárgykörök szerinti – vizsgálata. A jogegység az egységes jogértelmezés eredménye, mely a joggyakorlat alapján ismerhető meg. A joggyakorlat elemzése tipikusan döntéselemzés, hiszen a bíróság tevékenysége döntési tevékenység, és a bíróság döntéseiből alakul ki a joggyakorlat. A Bszi. alapján a bíróság a döntését indokolni köteles. Ebből adódóan nemcsak a jogi következtetés – az alkalmazandó jog kiválasztása, a kiválasztott jog alkalmazhatóságának vizsgálata, a jog alkalmazása és a megállapított tényre történő konkretizálása – lehet tárgya a joggyakorlat-elemzésnek, hanem a határozat szerkezete is.

A „Határozatszerkesztés” joggyakorlat-elemző csoport tárgyköre speciális. Részben azért, mert a joggyakorlat-elemzésnek nem egy konkrét jogkérdés vizsgálata a célja, részben pedig azért, mert a vizsgálat több tudományágot is érint (interdiszciplináris). Megkerülhetetlen volt ezért a jogtudomány mellett a nyelvészet, a retorika és a jogi-informatika szakterületek képviselőinek bevonása a vizsgálatba.

A joggyakorlat-elemzés célja ebben az esetben az, hogy támpontot nyújtson azoknak a szempontrendszernek a kialakításához, amelyek keretében biztosítani lehet a Kúriának az ítéleteken (határozatokon) keresztüli egységes megjelenítését, és azt, hogy a határozatokban megjelenő döntések nyilvánosság számára való közvetítése megfeleljen a társadalmi elvárásoknak. Ez utóbbi szempont azért tekinthető kiemelt jelentőségűnek, mert jogos elvárás akár a konkrét jogvitában érdekelt személy, akár a jogkereső közönség részéről, hogy egy egyedi határozaton keresztül megismerhesse és megérthesse annak a bírói döntésnek a jogi

¹ A Stratégia ide vonatkozó része a Kúria internetes honlapján közzétett dokumentum 5.9. pontjának 5-7. bekezdéseiben olvasható: http://kuria-birosag.hu/sites/default/files/allamiprojekt/kuria_imprimaturahoz.pdf

indokolását, amely a határozat alapjául szolgál. Ehhez pedig elengedhetetlen a határozat áttekinthető szerkesztése és a döntés indokainak világos és meggyőző levezetése. A határozaton keresztül meg kell hogy jelenjen az adott jogvita kúriai gyakorlata, és az, hogy az adott döntés illeszkedik-e ebbe az ítélkezési gyakorlatba, vagy attól a konkrét ügyben eljáró kúriai bírói tanács – a törvényben meghatározott és a bírói függetlenség adta keretek között – eltért. A határozat szerkesztése és indokolása így átláthatósága és kiszámíthatósága révén az ítélkezés alkotmányosságának garanciális elemévé válik. E joggyakorlat-elemző csoport célja a fenti szempontok minél hatékonyabb érvényre juttatása.

A joggyakorlat-elemző csoport munkájának hatóköre és célja

A joggyakorlat-elemző csoport már az alakuló ülésén elhatározta, hogy első lépésben csak a Kúrián, és azon belül a Pp.-ben írt eljárási szabályok szerint meghozott érdemi határozatok formájának, és – korlátosan – tartalmának megújítását és formai egységesítését tűzi ki célul. Tette mindezt annak a távolabbi célnak az elérése érdekében, hogy az érdemi határozatok a felek és a szélesebb jogi közönség számára is érthetőbbek és elfogadhatóbbak, továbbá – hatalmas mennyiségükre tekintettel – könnyebben megtalálhatóak, kutathatóak, használhatóak és nem utolsósorban hivatkozhatóbbak legyenek. A munkacsoport a közvetlen vizsgálatból kizárta a bírósági nyilvánosság témakörét, így nem tesz javaslatot a határozatok nyilvánosságra hozatalával kapcsolatban, noha tudatában van annak, hogy az ítéletek publikálásának végső célja is a jogegység biztosítása.

Mindezek alapján az elvárások és a javaslatok szintjei – fontossági sorrendben alulról-felfelé haladva – a következők voltak:

1. a nyelvhelyességgel kapcsolatos,
2. a stíláris,
3. a szerkezetet nem érintő egységesítésre irányuló, hivatkozásbeli,
4. a határozatok szerkezetét érintő egységesítésre irányuló és
5. a döntés tartalmára vonatkozó javaslatok.²

Az ítélet rendelkező része csakis a felülvizsgálati kérelem tárgyában hozott döntést tartalmazza, aminek a bírói gyakorlat és a jogirodalom által kimunkált követelményrendszernek megfelelően határozottnak, tömörnek, világosnak, érthetőnek és kétséget kizárónak kell lennie. A határozathozatal legfőbb eleme maga a döntés, vagyis az a folyamat, amelynek során a Kúria a törvényi tényállás tartalmát megállapítja, és azt „rávetíti” a felülvizsgálati kérelemmel támadott jogerős ítéletre (a felülvizsgálati kérelem szempontjából irányadónak tekintett tényállásra), majd ez alapján levezeti a döntésének indokát. A javaslat nem érintheti a jelenleg is hatályos jogszabályi rendelkezéseket, de magát a jogi kultúrát sem olyan mértékben, hogy a megvalósításának ne legyen esélye.

A határozatok szerkezeti és nyelvészeti vizsgálata során szerzett tapasztalatok

A nyelvészeti munkacsoportnak az volt a feladata, hogy feltárja a kúriai határozatok szerkesztésének egységesítésre szoruló jellemzőit.

Az alakuló ülésen megfogalmazott megközelítésben, amely szerint a határozatok címzettjei mindenekelőtt az adott ügyben érintett peres felek – akiknek az első- és másodfokú határozatok már rendelkezésükre állnak –, az a vélemény alakult ki, hogy szükségtelen a

² Az érvelés tartalmával szembeni tudományos elvárásokat prof. Dr. Szabó Miklós egyetemi tanár 2. számú mellékletként csatolt professzori véleménye tartalmazza.

felülvizsgálati határozatokban az előzményi döntések részletes ismertetése, az első- és másodfokú határozat tartalmának hosszas taglalása. Mégsem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a Kúria alkotmányos feladata az egységes jogértelmezés kialakítása, aminek elsősorban éppen az egyedi ügyekben meghozott határozatok útján tud eleget tenni. A határozatok címzettje tehát – a feleken kívül – a szélesebb értelemben vett jogi szakmai közönség. A Kúria a jogegység megteremtésére irányuló, az Alaptörvényben meghatározott feladatát nem kötelező utasításokkal tudja megvalósítani, hanem elsősorban és meghatározóan az egyedi ügyekben meghozott határozatok érvelésének meggyőző erejével, az indokok kifejtésének szakmai színvonalával. A határozatszerkesztés módszertanában ezért kiemelkedő fontosságú az érvek és ellenérvek ütköztetése, az indokok logikus, koherens rendszerben való megjelenítése, a világos okfejtés. A bírósági határozatokkal szemben – valamennyi szinten – alapvető követelmény, hogy azokat gördülékeny, igényes, egyúttal közérthető stílusban fogalmazzák meg, a határozatok ne tartalmazzanak nyelvhelyességi hibákat. Fokozottan vonatkozik ez a Kúria határozataira a szélesebb publicitás miatt is.

Mindezeket előre bocsátva a nyelvészeti csoport a határozatok vizsgálatának eredményeként a következő főbb megállapításokat tette:

A kúriai határozatok szerkezeti felépítésüket és nyelvi megformáltságukat tekintve igen komoly eltéréseket mutatnak. Bár vannak kifogástalanul szerkesztett, arányosan felépített, és nyelvtanilag szinte hibátlan határozatok, mégis gyakoribb és jellemzőbb a nehézkes, körülményes mondatszerkesztés, a rossz szóhasználat, a nyelvhelyességi, egyeztetési hiba. Mindezek miatt sokszor a határozatban szereplő okfejtés érthetlenné, követhetlenné vagy esetleg félreérthetővé válik. Nincs egységes írásmódja a dátumoknak, számneveknek, tulajdonneveknek, rövidítéseknek és hivatkozásoknak, sőt gyakran még egy határozaton belül sem egységesek ezek az írásmódok.

Tapasztalati tény, hogy a határozatok fejrészében a felek és képviselőik adatainak feltüntetése nem az eljárási törvények követelményei szerint történik, hanem gyakran kényelmi szempontok szerint, az alsóbb fokú ítéletek mechanikus átvételével. A fejrész sokszor áttekinthetetlen, egyetlen hosszú körmondat, itt a változtatás mindenképpen indokolt. A fejrész adatainak új tipográfiai megjelenítése segíti az áttekinthetőséget. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a változások nem járnak az eljárási törvények szerint szükséges adatok elvesztésével.

A per tárgyának megjelölése jelenleg szignálási és statisztikai célokat követ, a BIIR-rendszerben megjelölt ügycsoportokon belül a kezelőiroda végzi. Az ügyek tárgyának megjelölése ezért mind tartalmában, mind megfogalmazásában esetleges, jelentős átfedések vannak. Az egyedi ügytárgy-megjelölések követhetetlen változatosságot mutatnak. Ezt tükrözi egy közelmúltban lefolytatott kutatás, melynek során kiderült, hogy az elemzett 61.512 határozatban 11.403-féle pertárgy/vádtárgy variáció fordult elő (pl. a személyhez fűződő jog megsértése miatt indult perekben százféléképpen jelöltük az ügy tárgyát).

Általában a felülvizsgálati határozatok terjedelmének felét teszi ki magának a Kúria döntésének indokolása, a felülvizsgálati kérelemre vonatkozó jogi érvelés. Ezt a megállapítást árnyalja azonban, hogy a vizsgált határozatok között előfordultak olyanok is, amelyekben a felülvizsgálati döntés jogi okfejtése – a tartalmi helyességétől függetlenül – hosszadalmas és nehézkes. Esetenként a tényállás ismertetése elfogadhatatlanul hosszú, részletező. Nem ritka, hogy az előzményi első- és másodfokú határozatok, a felek kérelmének ismertetése indokolatlanul terjedelmes, szerkezeti szempontból aránytalan. Ez egy felülvizsgálati határozathoz képest szereptévesztésnek tűnik. Az első- és másodfokú határozatok tartalmának ismertetéseinél egy határozaton belül is komoly stíluskülönbségek, eltérő szóhasználatok és következtelen igeidő használatok tapasztalhatóak.

A szóhasználat, a stílus, sőt gyakran még egy mondat szórendje is lehet egyéni ízlés kérdése, nem lehet, és nem is szabad mindent szabályozni, de fel lehet hívni a figyelmet

visszatérő hibákra, körülményes szerkezetekre és apró stílusalanságokra. Törekedni kell viszont bizonyos kifejezések, szóhasználatok, rövidítések nyelvi egységesítésére. A nyelvészeti vizsgálat során beláthatóvá vált, hogy nem lehet cél a tökéletes nyelvhelyesség, de törekedni kell a hibák minimalizálására.

Az informatikai munkacsoport javaslatai

A határozatok elektronikus feldolgozásának megkönnyítése érdekében tett javaslatok korántsem öncélúak és elszigeteltek: ugyanúgy a következetességet, áttekinthetőséget, feldolgozhatóságot és olvashatóságot szolgálják, mint a nyelvészeti munkacsoport által megfogalmazott célok. A feszebb szerkesztés és szövegezés alkalmasabbá tenné a határozatokat egy digitális adatbázisba való szervezésre is, és arra, hogy a keresőprogramok első helyen ezeket jelenítsék meg. Így az informatikai munkacsoport javaslatainak jelentős része egybeesik a nyelvészeti munkacsoport szerkezetet nem érintő, egységesítésre vonatkozó javaslataival.

A határozatszerkesztés – legalábbis részben – automatizálható, hiszen a határozatok egésze nem tekinthető teljes mértékben szabad szövegnek, a határozatok szerkezete nagymértékben kötött, tipizálható, és az egyes elemeken belül olyan adatok, mondatok, szövegek találhatók, amelyek csak bizonyos variációkban fordulnak elő, ráadásul egy részüket az eljárás folyamán már korábban rögzítették. Az automatizálás előfeltétele a szabályszerűségek és az esetleges, véges számú kivételek felismerése és nyilvánvalóvá tétele. A határozatszerkesztés támogatását elsősorban tehát a szövegváltozatok kötöttsége teszi lehetővé. Ezért kidolgozható egy olyan segédprogram, amely egyrészt más rendszerekből vesz át rendelkezésre álló adatokat, és ezeket automatikusan beilleszti, másrészt felajánlja az adott ponton választható szövegvariánsokat is. Így a fejrészben például a per tárgyának meghatározása során egy előre meghatározott listából lehetne választani, és a felek adatait sem kellene kitölteni. A rendelkező részt szintén fel lehet építeni listából választható elemekből; az indoklás szövegében pedig a hivatkozások, az időpontok és pénzüsszegek stb. megjelölését tudná a rendszer támogatni. Arra is lehetőség van, hogy az informatikai rendszer felismerje, vagy menet közben megjelölhetővé tegye a tulajdonneveket és más „szenzitív” adatokat, és ennél fogva már a szerkesztés során olyan szöveg jöjjön létre, amelyet később minimális munkával, szinte gombnyomásra lehet anonimizálni. A program a jogszabályok szövegét a jogszabályhely megjelölése esetén beszúrhatná a szövegbe. A határozat bekezdéseinek számozása is automatizálható, ezzel a későbbi hivatkozásokat lehetne megkönnyíteni.

A segédprogram, amely valójában egy intelligens szövegszerkesztő, és külföldön a jogi szférában évtizedek óta használják sikerrel, az űrlapkitöltéshez hasonló módon, vagy a végső megjelenésnek megfelelő folyószöveges formátumban adhat lehetőséget a határozat elkészítésére. Mindkét esetben igaz, hogy a szoftver nem kötné meg a bíró kezét szakmai kérdésekben, kizárólag az ismétlődő elemek beszúrásában, a formai jegyek betartásában, a mechanikus munka és a többszöri adatbevitel elkerülésében segítene.

A rendszer bevezetéséről szóló döntés előtt számításba kell venni, hogy az középtávon komolyan csökkenti a működtetés erőforrás-igényét, és sokkal egységesebb, jobban kereshető és külső megjelenésükben szebb határozatokat eredményez, de bevezetése kezdetben erőfeszítéseket és erőforrásokat igényel. A felelős döntés meghozatala során ezeket az erőfeszítéseket össze kell vetni az automatizálással elérhető előnyökkel, és az így keletkező vagy felszabaduló erőforrásokkal. Csak olyan megoldást szabad választani, amely valóban segíti a határozatszerkesztést: jobb minőségű, egységesebb formájú határozatokat eredményez, és nem akadályozza vagy lassítja a bíróság működését, nem okoz

fennakadásokat.

Nemzetközi kitekintés

A külföldi gyakorlat megismerése végett a Kúria elnöke megkereste az Európai Unió Legfelsőbb Bírósági Elnökeinek Hálózatát, a csoport vezetője pedig az Európai Bírák Konzultatív Tanácskozásának (CCJE) és az Igazságszolgáltatási Tanácsok Európai Hálózatának (ENCJ) tagjait. A megkeresésekre 17 ország³ képviselői válaszoltak és más forrásból ismertté vált az olasz Semmitőszék (Legfelsőbb Bíróság) elnökének e tárgyban kiadott utasítása. A válaszadók nagyrészt az eljárási törvényeik vonatkozó rendelkezéseit küldték meg, míg többen rövid leírást is adtak az irányadó jogszabályi rendelkezésekről és az ehhez kapcsolódó gyakorlatukról. A válaszlevelek egy részében megtalálhatók azok a linkek⁴, amelyek alapján az adott ország legfelsőbb bírósági határozatai elérhetőek. Több esetben pedig néhány határozatot mellékeltek. Ezek értelemszerűen az adott ország hivatalos nyelvén készültek, kivéve Grúziát, aki figyelmességéből magyar nyelvre fordított határozatokat csatolt. A megküldött határozatok ebben a formában is tanulságul szolgáltak annyiban, hogy azok szerkezeti tagoltságára és külső formai megjelenítésére, a határozat szövegének megértése nélkül is következtetni lehetett, továbbá az így nyert tapasztalatok alátámasztották azt a vélelmet, hogy a hazai joggyakorlat elemzése szükséges.

Öt olyan országról – Dánia, Hollandia, Franciaország, Olaszország, Portugália – tudunk Európában, amelyekben a miénkhez hasonló program folyt a határozatszerkesztés folyamatának optimalizálása érdekében. Ezeket a vizsgálódásokat részben maguk a legfelsőbb bíróságok végezték, részben a bírósági igazgatási szervezetek, de utóbbiak eredménye kihatással van az adott ország legfelsőbb bíróságának gyakorlatára is.

Általában elmondható, hogy az egyes országok törvényi szabályozása szerint a legfelsőbb bíróságok határozatai a Pp.-ben is előírt kötelező tartalmi elemekből állnak, mégis a következő eltérésekkel:

1. Többségben vannak azok az országok – továbbá ebbe a körbe tartozik a strasbourgi Európai Emberi Jogi Bíróság és a luxemburgi Európai Unió Bírósága által folytatott gyakorlat –, amelyekben a bíróság döntése a határozat végén található.
2. A fejrészben általában feltüntetik az adott bírói tanács összetételét, értve ez alatt a határozatot hozó bírák neveit is.
3. Szinte minden ország határozatában megtalálható az alkalmazott jogszabályok külön szerkezeti egységben való megjelölése, rendszerint a határozat indokolási részének elején, utalásszerű felsorolással. Ritkább a teljes szöveg idézése, és eseti az a megoldás (Németország), ahol azt a linket adják meg, amelyen keresztül elérhető az alkalmazott jogszabály teljes szövege.

3 Belgium, Csehország, Dánia, Egyesült Királyság, Franciaország, Grúzia, Hollandia, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Németország, Norvégia, Portugália, Románia, Spanyolország, Svédország és Törökország.

4 Belgium: http://juridict.raadvst-consetat.be/#pag_simpleSearch;

Csehország:

http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Edit/DecisionMaking~Decisions?Open&area=Decision%20Making&grp=Decisions&lng=EN;

Dánia: [http://domstol.fe1.tangora.com/Domsoversigt-\(H%C3%B8jesteretten\).31478.aspx](http://domstol.fe1.tangora.com/Domsoversigt-(H%C3%B8jesteretten).31478.aspx);

Franciaország: http://www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/;

Litvánia: <http://www.lat.lt/lt/teismo-nutartys/nutartys-nuo-2006-6bt1.html>;

Spanyolország: http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder_Judicial/Tribunal_Supremo/Jurisprudencia/Actualidad_Jurisprudencial;

Svédország: <http://www.hogstodomstolen.se/Arbeta-pa-Hogsta-domstolen/Justitierad/>

4. Ritkább⁵, hogy a határozaton belül megtalálható a döntés elvi tartalmának (ratio decidendi) összefoglalása. Az azonban általánosnak mondható, hogy a legfelsőbb bíróságok határozatai rövid időn belül közzétételre kerülnek, vagy az adott legfelsőbb bíróság hivatalos lapjában, vagy annak internetes felületén.⁶ Az már változó, hogy a határozat teljes szövegét, vagy pedig annak szerkesztett, a döntés lényegét összefoglaló változatát hozzák-e nyilvánosságra. A válaszok alapján az utóbbi esetben ezt a munkát a legfelsőbb bíróság külön szervezeti egységei: kutatócsoportok végzik.

Szinte minden válaszból az derült ki, hogy törekszenek a határozatok világos, közérthető megfogalmazására. Ehhez kapcsolódó cél a határozatok rövidítése, amelynek jegyében Hollandiában és Olaszországban – utóbbi helyen a jogalkotás által is támogatott módon – 2012-ben elindítottak egy külön programot is. Ennek keretében szétválasztják az ügyeket aszerint, hogy jogegységesítő funkciójuk van-e, vagy pedig a döntés kizárólag korábban már alkalmazott jogtételeken alapszik, amelyektől az adott ítélkező tanács nem kíván eltérni. A jó bíróra vár annak felismerése, hogy melyek azok az ügyek, amelyeknek nincs jelentős jogi szakmai, azaz elvi tartalmuk. Ez utóbbi esetben lehetőség adódik egyszerűsített, rövidített indokolásra azzal, hogy erre a körülményre a határozatban utalni kell.

Az európai országok többsége – ideértve a közigazgatási bíráskodást is – nem követi a francia közigazgatási bíráskodásban korábban alkalmazott ún. egymondatos („tekintettel arra, hogy”) stílust. Ennek ellenére a tanulmányozásra megküldött határozatokból és a hozzájuk kapcsolódó leírásokból megállapítható, hogy a határozatokra a nagyfokú strukturáltság a jellemző. Jellemző tendencia az egyes szerkezeti elemek további részekre bontása és címekkel való ellátása, a bekezdések számozása. Formai megjelenítésében a legtöbb ország a strasbourgi és a luxemburgi bíróságok gyakorlatát követi abból a megfontolásból, hogy ezáltal könnyebb azok elolvasása és megértése. Ez a módszer egyben racionalizálja is a szerkesztést, a határozat szerkesztőjétől kiemelkedően jó összegző képességet követel.

Mindezekben az egyedi tapasztalatokon túlmenően a joggyakorlat-elemző csoport külön figyelemmel vizsgálta a CCJE közgyűlésén Strasbourgban 2010. november 10–19-én elfogadott „A Bírák Magna Chartája (Alapelvek)” című dokumentumot. Ennek 16. pontja egyebek mellett kimondja, hogy „A bírósági iratokat és a bírósági határozatokat érthető, egyszerű és világos nyelvezettel kell megfogalmazni.”⁷ Erre rímel az ENCJ Vilniusban 2011. június 8–10-én megtartott közgyűlésén elfogadott ún. Vilnusi Nyilatkozat, amelynek 7. pontja szerint „Az igazságszolgáltatásoknak meg kell tenniük a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy erősödjön a bíróságokba vetett közbizalom. (...) Az ítéletek és más bírósági határozatok világos és érthető nyelvezettel történő megfogalmazása mind elengedhetetlen e cél elérése érdekében.”⁸

Mindezeknek az ismereteknek a birtokában a joggyakorlat-elemző csoport arra a következtetésre jutott, hogy egy, a jövőben határozatszerkesztési útmutatóként használható dokumentum megalkotásával segítséget nyújthat a határozatok érthető, egyszerű és világos nyelvezettel való megfogalmazásához. Az indoklás egyes részeinek logikus elrendezése az

5 Dánia, Hollandia, Portugália

6 Ilyen elérhetőséget adott meg például Hollandia: <http://www.rechtspraak.nl/Organisatie/Hoge-Raad/Supreme-court/Summaries-of-some-important-rulings-of-the-Supreme-Court/Pages/default.aspx> és Portugália: <http://www.dgsi.pt/>

7 Ezt megelőzően a CCJE keretében ebben a témában útmutatóul szolgált még a 2005. november 23–25. közötti ülésen elfogadott 7. számú – „Az igazságszolgáltatásról és a társadalomról” címmel kiadott – vélemény, valamint a 2008. december 18-án tartott ülésen elfogadott 11. számú – „A bírósági határozatok minőségéről” címmel közzétett – vélemény. Elérhető a CCJE hivatalos honlapján: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cje/textes/avis_n.asp. menüpont alatt.

8 Az ENCJ kapcsolódó dokumentumai magyar nyelven is elérhetők a <http://birosag.hu/nemzetkozi-ugyek/projekt-csoportok-jelentesei> menüpont alatt.

áttekinthetőség és az érthetőség szempontjából kulcsfontosságú. Miután azonban a külföldi minták átvételének lehetőségét az eljárási törvény (Pp.) rendelkezései, az eltérői bírói szerepfelfogás és a hagyományok keretek közé szorítják, a joggyakorlat-elemző csoport azokat csak korlátosan – az alábbi cím alatt megfogalmazottak szerint – javasolja átvenni.⁹

A javaslatok általános összefoglalója

A joggyakorlat-elemző csoport döntése értelmében az egységesítés öt szintje közül (1. helyesírási, 2. stílári, 3. hivatkozásbeli, 4. szerkezeti és 5. tartalmi) az 1-4. pontokban megfogalmazottak teljesítése az, ami ésszerűen elvárható. Ennek érdekében a munkacsoport megalkotta, és az összefoglaló véleményéhez mellékeli azt a Stíluskönyvet, amely további részletes megvitatását követően útmutatóul szolgálhat a kúriai határozatok szerkesztéséhez.

Az ügytárgy megjelölésének egységesítése eddig a Kúria három kollégiumában eltérő szintet ért el: A Büntető Kollégiumban a bűncselekmények megnevezését korábban kollégiumi állásfoglalás határozta meg, jelenleg a Btk. szabályozza. A Közigazgatási-Munkaügyi Kollégiumon belül, az egykori Közigazgatási Kollégiumban kollégiumi vélemény [9/2010. (XI. 8.) KK vélemény] született a pertárgy megjelölése tárgyában, ami tovább egyszerűsíthető. A Munkaügyi szakágban és a Polgári Kollégiumban ilyen irányú előzmények nincsenek.

Mindezért a joggyakorlat-elemző csoportban egyetértésre talált az az előterjesztés, amely szerint célszerű lenne a BIIR-rendszer központilag jóváhagyott ügycsoport megjelöléseiből kiindulva – az anyagi jog felépítését követve – szakáganként 20–30 elemre leszűkített, zárt listát megalkotni, és azon belül is meghatározni a pertárgy-megjelölések nyelvhelyességi szabályoknak is megfelelő írásmódját. Ez egyfelől segítené az ügyek lajstromozását, másfelől megkönnyítené azok kereshetőségét is.

A javaslat az „egy gondolat – egy rövid bekezdés” formulát követi. A joggyakorlat-elemző csoport a rendelkező részt ebben a formában tartja világosnak és precíznek. A rendelkező rész könnyebb értelmezhetősége érdekében a joggyakorlat-elemző csoport tagjai ezért egyhangúan úgy ítélték meg, hogy a rendelkező résszel szembeni formai követelmény, hogy egyetlen, francia bekezdésekre tagolt mondatból álljon, s ezt kövesse egy külön mondatban a Kúria kijelentése arról, hogy a határozat ellen nincs helye felülvizsgálatnak.

Annak elfogadása, hogy az indokolás többekhez szól, a határozat tagolásában is megnyilvánuló következményekkel jár. Megoldást kell találni a különböző címzetteknek szánt tartalmak mélységének kifejezésére, a szerkezeti tagolására, és a specifikus hallgatóságokhoz igazított külső kommunikáció kialakítására. Ebből a megfontolásból a joggyakorlat-elemző csoport tagjai elkötelezték magukat amelle, hogy a kúriai határozatokat mind struktúrájukat, mind formai megjelenésüket tekintve át kell alakítani. A csoport nem javasol viszont például olyan, a külföldi mintákon alapuló változtatást, mely szerint a Kúria döntése – a mi fogalomrendszerünkben a rendelkező rész – kerüljön a határozat végére, mert ez ellentétes lenne mind az ítélkezés elvi hátterével, mind a hatályos Pp.-n alapuló több mint félévszázados gyakorlatunkkal, mind pedig a német-osztrák tradíciókat követő hagyományainkkal is. A határozat szerkezeti egységeinek sorrendjét azonban az indokolás részen belül is nyilvánvalóvá kell tenni, és azokat címmel is el kell különíteni. A címek római számokkal történő megjelölése viszont nem szükséges.

A joggyakorlat-elemző csoport tagjai úgy foglaltak állást, hogy ha a konkrét ügyben ítélkező tanács megítélése szerint a döntés elvi jelentőségű, a határozat indokolási részének „A Kúria döntésének indokolása” címét követő helyen, önálló címmel, tipográfiailag is ki kell

⁹ A francia Államtanács, az olasz, német és angol közigazgatási bíróságok gyakorlatát a 3. számú mellékletben dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó tanulmánya mutatja be.

emelni (dólt betűvel) a döntés elvi tartalmát. Ezzel a kúriai határozatok nem válnak ugyan a jog forrásává, de miután ezt az elvi tartalmat a különböző döntvénytárak mint a határozat lényegi tartalmának autentikus megfogalmazását fogják átvenni, az érvelő erejük a jövőben várhatóan magas lesz.

Az ezt követő részben „A perben alkalmazott jogszabályok és az irányadó joggyakorlat” címszó alatt kell összefoglalóan felsorolni az adott döntést megalapozó jogszabályhelyeket, elvi irányítási eszközöket és bírósági határozatokat. Ez ugyanígy történik az elvi tartalmúnak nem minősített határozatok esetében is.

Miután az indokolás célja azon túl, hogy abban az eljárási szabályok és alapelvek megtartása nyomon követhető legyen, elengedhetetlen az adott döntés szükséges és elégséges indokainak kifejtése, az eljárás anyagának logikus rendszerbe foglalt ismertetése. Ezért a határozat indokolásának tartalmaznia kell az eljárási törvényekben meghatározott elemeket, és abból ki kell tűnnie, hogy az eljárási szabályokat és alapelveket megtartották-e. Igazodnia kell az adott eljárásra irányadó eljárási szabályok és a konkrét ügyben elbírálandó kérelmek által megszabott keretekhez. Ennek megfelelően a felülvizsgálati határozat szerkesztésekor a jogerős ítélet megállapításaiból kell kiindulni, és a pertörténet vagy a tényállás csak annyiban lehet része az indokolásnak, amennyiben ezeknek a felülvizsgálati kérelem elbírálása szempontjából jelentőségük van, vagyis azért fontosak, mert a döntés alapját képezik. Azt a helyzetet kell rögzíteni, amely a jogvitához vezetett, ennél sem többet, sem kevesebbet nem szabad írni.

Az eljárás résztvevőit következetesen a perbeli pozíciójuk alapján kell megjelölni. Már az ítélet tényállási részében elrendezhető, hogy az ügy valamely szereplőjét a későbbiekben hogyan jelöljük (pl. a továbbiakban: örökhagyó stb.). Ezzel a majdani anonimizálás könnyítése érdekében biztosítható, hogy a továbbiakban az ítéletben ne, vagy csak minimális számban forduljanak elő törlendő adatok.

Az elsőfokú ítélet ismertetésétől el lehet tekinteni, ha a másodfokú bíróság azt helybenhagyja. Különösképpen igaz ez arra az esetre, ha a helybenhagyásra az indokolás megváltoztatása nélkül kerül sor, és a Kúria is hatályában fenntartó ítéletet hoz.

A közigazgatási perben hozott ítélet tárgya mindig egy közigazgatási határozat. Emiatt a határozatot hozó szerv megnevezése, ügyszáma és különösen annak a jogszabálynak a megjelölése is szükséges, aminek alkalmazását a perben vizsgálni kellett.

A felülvizsgálati kérelem ismertetése során az abban megjelölt – „sérelemzett” – jogszabályhelyek felsorolása nem mellőzhető. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a Kúria is köteles a fél által szükségtelenül megjelölt jogszabályhelyek mindegyikével kapcsolatos álláspontjának kifejtésére. Ez kifejezésre juttatható a sztemerd szöveggel, hogy „A felülvizsgálati kérelemben felsorolt egyéb jogszabályoknak az ügy elbírálásánál nem volt jelentőségük”. Az indokolásból ki kell tűnnie a felülvizsgálati kérelmet előterjesztő fél érveinek is. Ezek összefoglalása azonban már bírói feladat, miként az érvek csoportosítása is az. Utóbbi megköveteli, hogy a Kúria ugyanilyen csoportosításban megadja a választ is a fél által felvetett, és az ügy elbírálása szempontjából jelentőséggel bíró jogkérdésekre. A kúriai döntés indokolásának csak azt az okfejtést kell tartalmaznia, amelyik választ ad a felek felvetéseire, de többirányú felülvizsgálati kérelem esetében csak annak a jogkérdésnek a részletes indokolását, amely a rendelkező részbe foglalt döntéshez vezetett. Az indokolás nem terjedhet ki – pl. megjegyzés formájában – azokra az érvekre, amelyeket a bírói tanács elvetett, vagy amelyek nélkül is a rendelkező rész szerint határozott volna. A meghozott döntéshez nem tartozó okfejtés szükségtelen, támadhatóvá teszi a határozatot.

A Kúria döntésénél figyelembe vett jogszabályokat általában nem szó szerint, hanem csak a szükséges részletességgel kell idézni, amit a jogszabályhely megjelölése után az „egyebek mellett kimondja” vagy ehhez hasonló szófordulattal lehet bevezetni.

Az alkalmazott jog egyértelmű rögzítése érdekében a közigazgatási perekben megkerülhetetlen annak az időpontnak a feltüntetése, amikor a támadott határozatot meghozták. Általában is megfogalmazható a kúriai határozatokkal szemben az az igény, hogy abból ki kell tűnnie, az adott jogszabályt mely időállapotának megfelelő tartalommal alkalmazta. Ez történhet a jogszabály megnevezését követően a „szerződés megkötésekor hatályos”, „a keresetlevél benyújtásakor / a jogerős határozat meghozatalakor hatályos” stb. szófordulat után a konkrét jogszabályhely megjelölésével.

Az ítélet jogi indokolásában lehetőleg el kell kerülni a tényállás megismétlését.

Mára fenntarthatatlanná vált az a gyakorlat, amely lehetővé tette, hogy egyes jogszabályok közismert rövidítését a jogszabály megnevezésének és számának feltüntetése nélkül – csak a közismert rövidítésével pl. Ptk. – hivatkozzuk, mert a tényállástól, a per menetétől függően szinte minden jogszabályt más időállapotban kell használni. Ezzel értelmét veszíti a „rég” és az „új” megjelölés is, hiszen az „új” is viszonylagos, amennyiben lesz még újabb jogi norma is az adott jogterületen. Ebből következően elengedhetetlen követelmény, hogy a Kúria a határozatának indokolásában tüntesse fel a jogszabály pontos megnevezését, a kibocsátás évszámát és a jogszabály számát, majd ezt követően utaljon arra, hogy azt a továbbiakban milyen rövidítéssel használja. A rövidítések ajánlott jegyzékét a „Stíluskönyv” tartalmazza. Ebben a körben egyedüli kivételt az Alaptörvény jelent, miután az nem jogszabály. Ezért az jellegénél fogva egyéb körülírást nem igényel.

A bírói gyakorlatra és a jogirodalmi álláspontokra konkrétan, szabatosan kell hivatkozni, viszont a lánchivatkozásokat el kell kerülni. Ehelyett csak az adott jogtételhez leginkább illeszkedő határozatra, ún. vezéresetre célszerű utalni. Ilyennek kell tekinteni az elvi bírósági határozatként vagy elvi bírósági döntésként közzétett eseti döntések mellett azokat az egyéb eseti döntéseket is, amelyek az adott tárgykörben legújabbnak számítanak, vagy az idő során különösen ismertté váltak, gyakran hivatkozottak voltak. Az ún. vezéreset idézése a meggyőzés alkalmas eszköze még a legegyszerűbb határozatokban is, de ami még fontosabb: a jogbiztonságot támogatja, valamint a peres félben azt az érzést erősíti, hogy a gyakorlat állandó, a bíróság előtti elbánás egyenlő. A korábbi döntésekre, joggyakorlatra való utalásnál mindig egyértelműen ki kell derülnie annak, hogy a Kúria az adott ügyben meg kívánja-e erősíteni a korábbi álláspontját, vagy módosítani akarja azt, avagy el kíván térni attól. A jelenleg többségben lévő sematikus hivatkozásokkal szemben, a jövőben nem hiányozhat a bírói szellemi eszköztárából a megkülönböztetés technikája sem.

Néhány ország gyakorlatától (pl. Franciaország, Lengyelország) eltérően a magyar jog nem tiltja a jogirodalmi munkákra való hivatkozást, de ez a gyakorlatban nem vált általánossá (mint pl. Németországban). Miután az ítélet nem egyéni véleményt tükröz, hanem a Kúria mint legfelsőbb bírói fórum ítélkező tanácsának álláspontját, a jogirodalomban megfogalmazott gondolatok ítélet szövegébe való átültetésének általában nincs létjogosultsága. Más kérdés, hogy azokban a ritka esetekben, amikor olyan dogmatikai elvek kifejtése szükséges, amelyeknek hiányzik az elméleti alapvetése, vagy nincs gyakorlata, és az adott jogszabály rendszertani vagy történeti értelmezése indokolt, akkor bizonyos jogirodalmi munkák idézése elkerülhetetlen. Ez viszont csakis a forrás pontos megjelölésével, a szerző nevének, a mű címének, a kiadó nevének, a kiadás évének és a pontos oldalszámnak a feltüntetésével lehetséges.

Ha a Kúria az indokolásának megerősítéseként a határozatában megjelölt törvény előkészítő javaslatához fűzött indoklására hivatkozik, el kell kerülni annak jogalkotói szándékként való feltüntetését.

Ide kapcsolódóan szükséges annak hangsúlyozása, hogy az ítélet még a Kúria esetében sem a doktrínák „gyártásának” a terepe. Nincs helye a teoretikus kinyilatkoztatásoknak, még akkor sem, ha a Kúria mint legfelsőbb bírói fórum feladata túlmutat a jogvita pusztá megoldásán, mert döntésével hozzájárul a joggyakorlat továbbfejlesztéséhez és

egységesítéséhez.

Az ítélet záró részének legfontosabb eleme a perköltségről való döntés indokolása. Ezt azonban a külföldi minták nyomán elegendő szűkszavúan, leginkább az alkalmazott jogszabályhelyekre való hivatkozással megtenni.

A határozatok képi megjelenését illetően a joggyakorlat-elemző csoport azt javasolja, hogy miután a Courier New betűtípus alkalmazásának informatikai indokoltsága megszűnt, helyette a határozat szövege Times New Roman betűtípussal, 12-es betűmérettel és egyszeres sortávval készüljön. A könnyebb hivatkozhatóság érdekében a joggyakorlat-elemző csoport támogatja, hogy az indokoláson belül – a címeket nem érintve – minden bekezdés számozásra kerüljön, mégpedig az oldalszámhoz hasonlóan 1-től folyamatos arab számmal mint tőszámmal.

A joggyakorlat-elemző csoport előterjesztéseit annak tudatában teszi meg, hogy az új módszerek elfogadásának és bevezetésének fontos eleme az, hogy a Kúria bírói kara azonosulni tudjon az itt megfogalmazott elvekkel és elvárásokkal. Éppen ezért arra nem tesz javaslatot, hogy a formai – szerkesztési és stiláris – változások bevezetésével egyidejűleg történjék meg a határozatoknak az egyelőre csak ajánlás szintjén megfogalmazott tartalmi megújítása. Annál is inkább, mert ez utóbbi terén a bírói tanácsok nagyfokú szabadságot élveznek. Mindamelllett a csoport tagjai bíznak abban, hogy a határozatoknak az eddigiektől feszeesebb szerkesztési elvei, azok áttekinthetőbb formai megjelenése belátható időn belül tartalmi változásokhoz vezet. Továbbá a kötött forma, a fegyelmezett fogalmazás távlatosan alkalmassá teszi a határozatokat a mainál jóval megbízhatóbb és sokrétűbb digitális feldolgozására.

Az Összefoglaló véleményt a Kúria Büntető Kollégiuma, Közigazgatási-Munkaügyi Kollégiuma és Polgári Kollégiuma együttes ülésén 2014. január 27-én megvitatta és elfogadta.

Budapest, 2014. február 10.

Dr. Orosz Árpád
a joggyakorlat-elemző csoport vezetője